

PÄÄKIRJOITUS

Avoimen tieteen eri puolet

Avoimen tieteen vaatimus kasvaa tiedeyhteisössä jatkuvasti mm. rahoitusinstanssien painotuksien myötä. Tutkijoilta edellytetään toisinaan jo rahoitusta hakiessa sitoutumista avoimeen julkaisemiseen sekä tutkimusaineistojen saattamiseen julkisiksi. Avoin tiede onkin tärkeä arvo: tutkimuksen tulisi olla läpinäkyvää ja tulosten kaikkien helposti saatavilla. Aineistojen ja julkaisujen jakaminen voi olla taloudellista ja hyödyttää kaikkia osapuolia. Kuitenkin avoimen tieteen vaatimuksella on myös muita puolia.

Voidaan pohtia, suosiiko tieteen avoimuus jo liikaa suuria kansainvälisiä kustantajia ja kaupallista julkaisemista ja johtaako avoimen tieteen vaatimus samalla esimerkiksi jo valmiiksi taloudellisesti ahtaalla olevien tieteellisten seurojen entistä suurempaan taloudelliseen ahdinkoon. Entä synnyttääkö tieteen avoimuus tutkijoiden keskuudessa liian suuren paineen siitä, että *kaiken* pitäisi olla avointa? *Open access* -maksut ovat kansainvälisissä lehdissä tyypillisesti suuria, jolloin tutkimuksen ”avoimuus” on ostettava, eikä kaikilla tutkijoilla kuitenkaan ole rahoitusta tai halua ostosten tekemiseen. Entä kuinka voimallinen pyrkimys tutkimusaineistojen avoimeen saatavuuteen on eettisesti kestävää ja järkevää? Monet tutkimusaineistot ovat sensitiivisiä, eikä niitä voida eettisistä rajoituksista johtuen julkaista avoimesti edes hankkeen päätyttyä. Aineistojen ainakin osittainen jatkokäyttö olisi usein mahdollista, mutta vaatii runsaasti ennakkosuunnittelua sekä resursseja aineiston käsittelyyn. Sekä avoimen saatavuuden eteen tehtävä työ että tähän liittyvä vastuu kuormittavat tutkijoita.

Esimerkiksi lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa tutkimuksessa avoimen tieteen ja tutkimuseettisten periaatteiden välistä pohdintaa ja vuoropuhelua on vielä varsin vähän. Yksittäinen tutkija saattaa ajautua erilaisten näkökulmien ristituleen, jossa törmäävät avoimen tieteen edellytys aineistojen elinkaaren pidentämiseksi ja laajemman jatkokäytön mahdollistamiselle sekä tutkimuseettiset erityispiirteet juuri lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa tutkimuksessa. Tutkijoiden keskuudessa selkeitä käytänteitä on vielä rakennettava esimerkiksi tavassa, jolla varmistetaan, että lapsi tai nuori yksiselitteisesti ymmärtää, mistä tutkimuksessa ja henkilötietojen käsittelyssä on kyse.

Teknologian ja digitalisaation kehittyminen avaa uudenlaisia mahdollisuuksia myös avoimelle tieteelle, kuten anonyymisoidun datan keräämiselle. Keskustelu tutkimuseetiikan ja avoimen tieteen kohtaamisesta uudenlaisissa digitaalisissa ympäristöissä ei ehkä kuitenkaan ole pysynyt samassa tahdissa teknologian ja digitalisaation kehittymisen kanssa.

Avoimeen tieteeseen liittyvät eettiset kysymykset ovat usein monimutkaisia ja vaativat toistensa kanssa kilpailevien, ristiriitaistenkin intressien puntarointia. Siksi on tärkeää, että tutkijat urapolkujen eri vaiheissa jakavat tietoa, käyvät keskustelua ja saavat tukea työhönsä: Miten tieteen avoimuus tulisi omassa tutkimuksessa huomioida? Millainen tieteen avoimuus aidosti hyödyttää kaikkia osapuolia?

12.2.2022

Mari Wiklund, Mari Honko, Laura Kanto ja Joonas Råman

